

BRIOLOGIA

STANISŁAW LISOWSKI

Zygodon gracilis Wils. — nowy gatunek dla flory polskiej — *Zygodon gracilis* Wils. a new species of the Polish moss flora

Wpłynęło 17. V. 1961

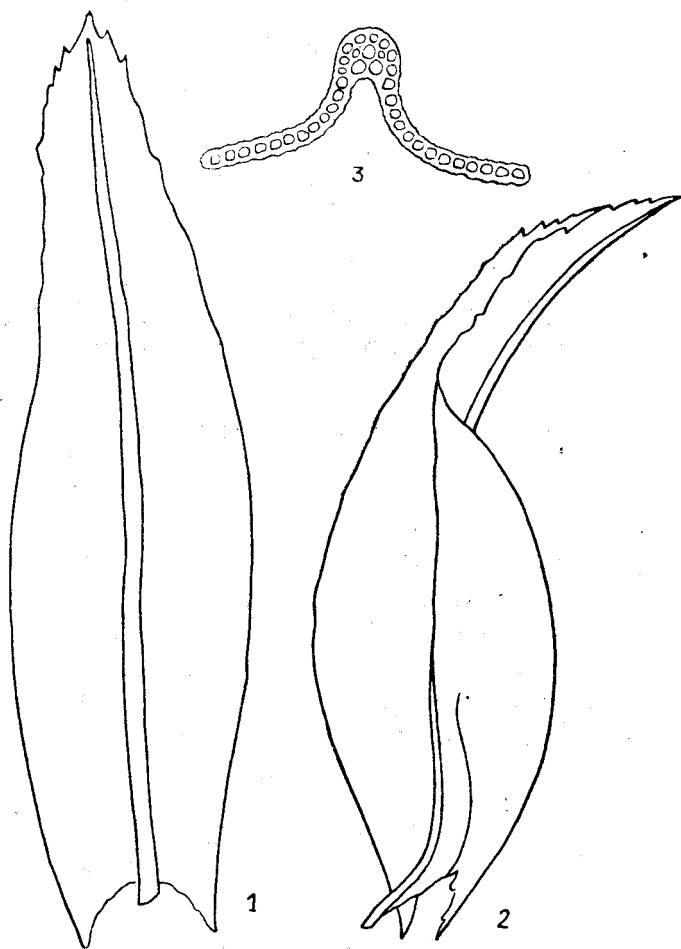
Z pięciu europejskich gatunków rodzaju *Zygodon* we florze polskiej znane były dotychczas tylko dwa: *Zygodon viridissimus* R. Br. i *Z. dentatus* Brdl. Pierwszy z nich, w postaci odmiany var. *vulgaris* Malta, występuje u nas na rozproszonych stanowiskach głównie w zachodnich i północnych obszarach kraju. Inna odmiana tego gatunku, var. *occidentalis* (Correns) Malta, charakteryzująca się jeszcze bardziej oceanicznym obliczem fitogeograficznym, rośnie w Polsce tylko na wyspie Wolinie (Lisowski 1957). Drugi polski gatunek omawianego rodzaju — *Zygodon dentatus* Breidl. — odnaleziony u nas został dopiero w ostatnich latach na obszarze Bieszczadów Zachodnich, Gorców i Pilska (Lisowski 1955, 1956, 1960).

W roku 1960 udało mi się stwierdzić występowanie w Tatrach Zachodnich nowego dla brioflory Polski i całych Karpat gatunku alpejskiego. Jest nim *Zygodon gracilis* Wils.

Tatrzańskie stanowiska *Zygodon gracilis* znajdują się w Dolinie Kościeliskiej, po obu stronach Kościeliskiego Potoku, na skałach wapiennych u podnóża Raptawickiej Turni i Zamków, na wysokości około 1050—1090 m n.p.m. Gatunek ten rośnie tutaj dość licznie (szczególnie obficie na zboczu Raptawickiej Turni), w warunkach słabego zacienienia, w towarzystwie: *Hypnum vaucheri*, *Pseudoleskeella catenulata*, *Molendoa sendtneriana*, *Tortella tortuosa*, *Encalypta rhabdocarpa*, *Ctenidium molluscum* *Ditrichum flexicaule* i kilku innych mchów wapieniolubnych.

Wielce zastanawiający jest fakt, że mech ten na wymienionych stanowiskach tatrzańskich nie był dotychczas zauważony przez innych briologów, mimo że rośnie on tutaj w miejscach widocznych i łatwo dostępnych; na jednej pionowej ścianie skalnej, niedaleko krzyża W. Pola, można go zebrać nawet nie schodząc z drogi prowadzącej z Kir do schroniska na Hali Ornak. Należy ponadto zaznaczyć, że tworzy on tu darnie dość duże, do 5—10 cm wysokie. Wprawdzie w stanie wilgotnym *Zygodon gracilis* pokrojem bardzo przypomina darenki *Barbula reflexa*,

gdyż podobnie jak ten gatunek posiada silnie na dół odgięte liście, jednakże pod mikroskopem są to gatunki nie do pomylenia. Jego dotychczasowe przeoczenie w Tatrach nie może być tłumaczone błędnym oznaczeniem, gdyż nie jest to gatunek

Ryc. 1. *Zygodon gracilis* Wils. 1, 2 — liście łodygowe, 3 — przekrój poprzeczny przez liść

Fig. 1. *Zygodon gracilis* Wils. 1, 2 — stem leaves, 3 — cross section of the leaf

krytyczny i szeregiem cech wyraźnie odbiega od pozostałych polskich gatunków rodzaju *Zygodon*, które zresztą nie były dotychczas po naszej stronie Tatr zbierane.

Klucz do oznaczenia rosnących w Polsce gatunków i odmian rodzaju *Zygodon* można ująć w następujący sposób:

1a. Liście (przynajmniej najmłodsze) na szczycie ząbkowane	2.
b. Wszystkie liście nieząbkowane	3.
2a. Rozmnożek brak. Rośnie wyłącznie na podłożu skalnym	<i>Z. gracilis</i>
b. Rozmnożki obecne, podzielone błonami poprzecznymi i podłużnymi. Rośnie wyłącznie na korze drzew	<i>Z. dentatus</i>

3a. Rozmnożki obecne, podzielone tylko błonami poprzecznymi (brak błon dzielących rozmnożkę podłużnie). Liście długo zaostrome

Z. viridissimus var. *vulgaris*

b. Rozmnożki obecne, podzielone błonami poprzecznymi i podłużnymi. Liście krótko zaostrome

Z. viridissimus var. *occidentalis*

Zygodon gracilis, podobnie jak i inne gatunki tego rodzaju, w stanie płonym łatwo można pomylić z gatunkami rodzaju *Leptodontium*, co zresztą wielokrotnie miało miejsce. Tego typu pomyłki dadzą się wykluczyć, wykonując przekrój poprzeczny przez żebro liścia (Malta 1926). Mianowicie w rodzaju *Zygodon* tzw. komórki wskaźnikowe znajdują się przy brzusznej (wewnętrznej) stronie liścia; te same utwory komórkowe żebra w rodzaju *Leptodontium* obserwujemy po grzbietowej stronie.

Zygodon gracilis jest gatunkiem endemicznym Europy, z głównym ośrodkiem rozmieszczenia w Alpach. Poza tym łańcuchem górskim znany był dotychczas tylko z kilku stanowisk w północnej Anglii. Wszędzie rośnie wyłącznie na skałach wapiennych i na bogatych w węglan wapnia łupkach.

Na większości alpejskich stanowisk *Zygodon gracilis* posiada znacznie bujniejszy wzrost (w porównaniu np. z okazami ze stanowisk angielskich) oraz dłuższe i szersze liście. Takie formy Schimper wyodrębnił w osobną odmianę pod nazwą var. *alpina*. Do tej odmiany bez wątpienia należą także zebrane przez nas okazy tatrzańskie tego gatunku.

Materiał *Zygodon gracilis*, pochodzący ze skałek Raptawickiej Turni, wydany został przez autora niniejszej notatki w wydawnictwie zielnikowym „Bryotheca polonica“ (fasc. LIII, nr 1372).

Z Zakładu Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań

LITERATURA

1. Gams H. 1957. Kleine Kryptogamenflora, Band IV, vierte Auflage. Stuttgart.
2. Lisowski S. 1955. Nowe gatunki dla flory mchów Polski z Bieszczadów Zachodnich. Sprawozd. Pozn. Tow. Przyj. Nauk za III i IV kwartał. 1955.
3. Lisowski S. 1956. Bryotheca polonica, fasc. XII. Musci gorcenses. Poznań.
4. Lisowski S. 1957. Bryotheca polonica, fasc. XVII. Musci Pomeraniae Occidentalis. Poznań.
5. Lisowski S. 1960. Bryotheca polonica, fasc. LIV. Musci Montis Pilsko. Poznań.
6. Malta N. 1926. Die Gattung *Zygodon* Hook. et Tayl. Latvijas Universitates Botaniska Darza Darbi 1. Riga.
7. Podpěra J. 1954. Conspectus Muscorum Europaeorum. Praha.

SUMMARY

The author has found the first Polish locality of *Zygodon gracilis* Wils. This species is new for the flora of the whole Carpathians, too. It is growing on calcareous rocks of Raptawickie Turnie and Zamki in the Kościeliska Valley in the western part of the Tatra Mountains (1050—1090 m above sea level).

Department of Taxonomy and Geography of Plants, University of Poznań